

Ministarstvo
pravde, ljudskih i
manjinskih prava

GRAĐANSKI AKTIVIZAM

Crna Gora - bogatstvo različitosti

Edukativna brošura Crna Gora - bogatstvo različitosti za cilj ima promociju multinacionalnog, multikonfesionalnog, multietničkog društva i generalno multikulturalizma kao vrhunske vrijednosti Crne Gore. Kako bi navedeni fenomeni bili do kraja afirmisani, neophodno je identifikovati društveno utemeljene norme koje predstavljaju izazov po građansko društvo i skladan suživot. Na ovaj način se donosiocima odluka i svim društvenim sudionicima daje putokaz u kreiranju politika i aktivnosti koje za cilj imaju skladno i jako građansko društvo.

Brošura je dio aktivnosti na projektu „Crna Gora - bogatstvo različitosti“ finansiranog od strane Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava.

NVU „Građanski aktivizam“, mart 2022.

SADRŽAJ

<i>Uloga medija</i>	6
<i>Analiza trenutka</i>	7
Osjećaj pripadnosti.....	7
Biranje okruženja	8
Sklapanje prijateljstava	10
Zasnivanje porodice	11
Korišćenje jezika	12
Posao	14
Percepcija multikulturalnosti	15
Politika	16
Nacionalne tenzije	18
Građansko biće države	19
<i>Institucije i potrebe manjinskih naroda</i>	20
<i>Participacija u kreiranju politika</i>	21
<i>Donošenje odluka</i>	22
<i>Rad političkih partija</i>	23
<i>Ombudsman</i>	26

Sprovedena anketa NVU „Građanski aktivizam“ sugerirše da su mladi u Crnoj Gori svjesni građanskog bića države, ali isto tako ukazuje da ga ne razumiju u potpunosti. Evidentno je da mladi, u najvećem broju slučajeva nesvjesno i pod uticajem sredine i dnevne politike, bez intencije imaju stavove koji ukazuju da je u Crnoj Gori neophodno građansko obrazovanje u djetinjstvu, a posebno u ranoj i kasnoj adolescenciji kao kritičnom uzrastu za formiranje ličnosti.

„Nacionalizam je tema za one do 300 eura prihoda mesečno. Njima se servira ta priča. Kada plata pređe 500 eura, onda počinje razgovor o garderobi i kaficima. Kada pređe 1.000, onda je top-tema zdrava hrana, ljetovanja i zimovanja, a kada se popne na više od 3.000 onda prestaje svako palamuđenje. Ljudi onda pričaju o vremenskoj prognozi i ljubavi“ - Antonije Pušić (Rambo Amadeus)

Protekle tri decenije , gotovo u kontinuitetu svjedočimo javnom diskursu sa elementima narativa međunacionalne netolerancije koji koči progres država zapadnog Balkana i usporava integrativne procese u Evropsku uniju. Sve ovo ukazuje da opasna nacionalistička retorika i dalje stvara podjele i udaljava društvo od svog građanskog bića, često pomjerajući društveni fokus sa drugih tema kojima bi građani trebali aktivnije da se bave.

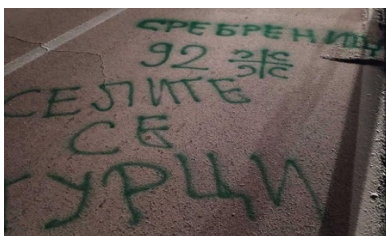
Zapaljiva nacionalistička retorika u vidu podjela na naše i njihove, gdje svi tvrde da druga strana ima nečiste motive počinje da ostavlja sve vidljivije posljedice po crnogorsko društvo..

Crna Gora se kao država građana različitih nacionalnih i religijskih opredjeljenja nalazi pod konstantnim udarom jezika mržnje i netolerancije koji se plasira pretežno od strane često neodgovornih pojedinaca koji na raspolaganju imaju adekvatan medijski prostor.

Može se konstatovati da se Crna Gora već tri decenije nalazi u ambijentu vještački generisanih podjela, na šta ukazuje istraživanje koje je u sklopu projekta Crna Gora - bogatstvo različitosti sprovedo NVU „Građanski aktivizam“. Analiza pokazuje da za takvo stanje većina građana krivce vidi u političkoj eliti generalno.

Iako sveprisutan, javni govor sa elementima zapaljive nacionalističke retorike je postao još prisutniji u javnom diskursu nakon i uoči parlamentarnih izbora 2020. godine, stvarajući zaglušujuću buku međusobnih optužbi za izdaje, okupacije, progone, stvaranja ambijenta nesigurnosti i netrpeljivosti za više građana Crne Gore. Stvoren je toksičan koji je još dodatno uzburkao multinacionalni i multietnički sklad.

U nastavku su neki od primjera izliva netrpeljivosti u Crnoj Gori koji su obilježili prethodne dvije godine

U prethodnom periodu je stvoren ambijent u kojem su se gotovo svi građani Crne Gore, bez obzira na nacionalnu pripadnost, osjetili ugroženo, povrijeđeno, uplašeno ili izrevoltirano. Kao glavne krivce

Uloga medija

Moć tradicionalnih i novih medija se upravo ogleda u mogućnosti da iskoriste povjerenje i selektovane informacije plasiraju na način koji će čitaoce navesti na određeni zaključak, shodno intenciji i ciljevima autora ili uredništva. Određene medijske kuće su prethodnih godina iskoristile prostor da tendencioznim plasiranjem vijesti, među kojima je bilo i lažnih ili namjerno pogrešno interpretiranim, podstaknu na izazivanje panike ili produkuju javni govor mržnje koji se multiplikuje kroz auditorijum.

Pored neodgovornih medijskih kuća iz Crne Gore, potpirivanju nacionalnih tenzija u Crnoj Gori su doprinjeli i regionalni mediji, posebno oni sa centralama u Srbiji i Bosni i Hercegovini.

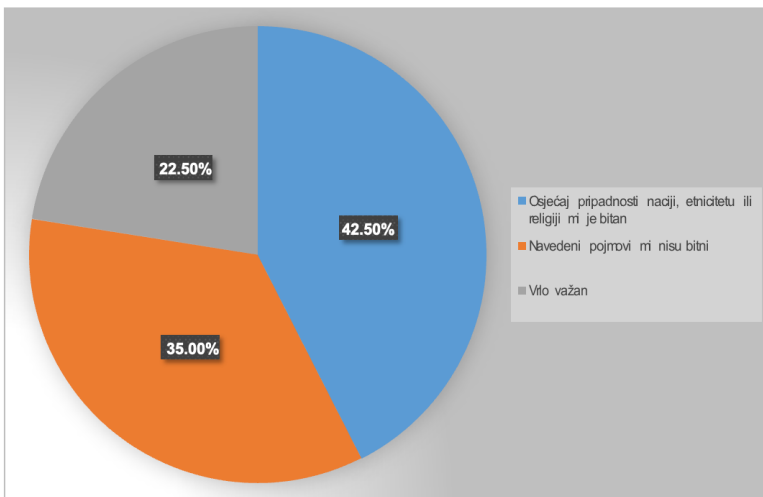
Društvene mreže su takođe moćan alat za širenje informacija i stavova, pa i govora mržnje. U prethodnom periodu smo nažalost bili svjedoci širenja nacionalne netrpeljivosti posredstvom društvenih mreža od strane neodgovornih i zlonamjernih pojedinaca.

Analiza trenutka

Na bazi januarskog istraživanja koje je sproveo nevladino udruženje „Građanski aktivizam” na uzorku od 300 građanki i građana iz cijele Crne Gore, može se zaključiti da je zastupljena svijest o građanskom biću države, ali i da je potrebno dodatno poraditi na edukaciji u cilju korigovanja određenih stavova koji ne korespondiraju u potpunosti sa civilizacijskim tekovinama modernih građanskih društava.

Osjećaj pripadnosti

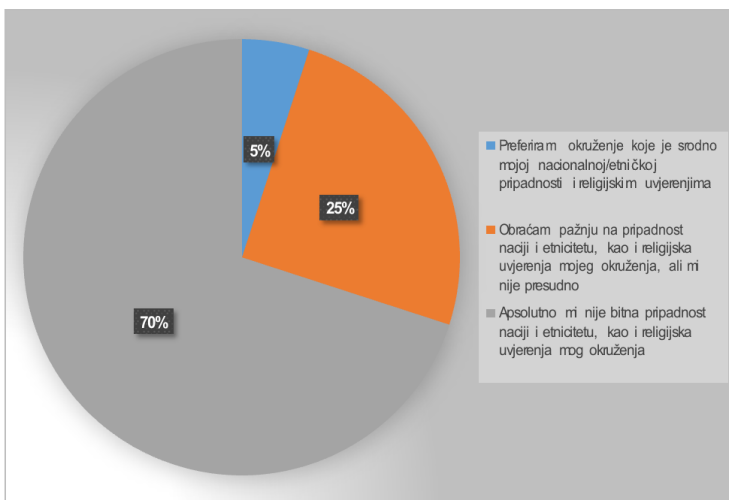
Pojam nacije i nacionalna osviješćenost pokazuje nezanemarljivu zastupljenost na listi društvenih prioriteta anketiranih lica, s obzirom da je skoro 4/5 dalo odgovor koji ukazuje na važnost pripadnosti određenoj nacionalnoj skupini.

Najveći broj ispitanika (42,5%) je dalo odgovor da je osjećaj pripadnosti naciji, etnicitetu ili religiji bitan, dok je za 22,5% vrlo važan. Pojam nacije, religije ili etniciteta za 35% anketiranih građana nije bitan niti imaju poriv za identifikacijom sa navedenim grupama.

Biranje okruženja

Svijest o građanskom biću dolazi do izražaja na pitanju da li građani biraju svoje okruženje na bazi pripadnosti naciji, religiji ili etnicitetu.

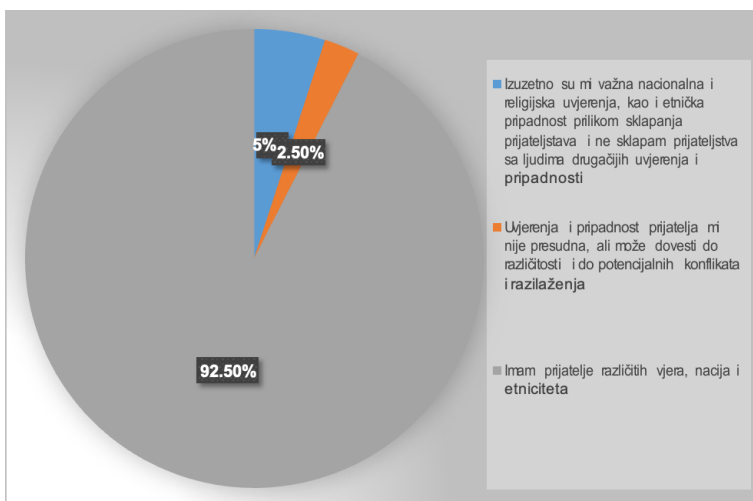
Ubjedljiva većina anketiranih građana je iskazala stav da ne vrše selekciju svog okruženja na bazi pripadnosti bilo kojoj nacionalnoj, etničkoj ili religijskoj grupaciji. Četvrtina ispitanika ipak obraća pažnju na navedene pojmove prilikom odabira svog okruženja, ali im pripadnost nije presudna. Elementi nacionalnog, religijskog ili etničkog jednodimenzionalnog su identifikovani kod 5% anketiranih lica.

Iako je dominantna većina ispitanih lica pozitivna prema okruženju koje je multinacionalno/multireligijsko, procenat ispitanika koji bira ili obraća pažnju na nacionalnu, etničku ili religijsku pripadnost prilikom odabira svog okruženja je nezanemarljivo visok za sredinu koja odiše multinacionalnim/multietničkim i multivjerskim bićem.

Sklapanje prijateljstava

Iako je moguće da 30% anketiranih pod utiskom podgrijanih političkih tenzija koje se reflektuju i na društvene tokove, pa i na stavove o različitostima po pitanju političkih uvjerenja ima rezervisan stav prema građanima drugačije nacionalne, etničke ili religijske pripadnosti, nedvosmisleno se ukazuje na potrebu za daljim građanskim obrazovanjem kroz djelovanje donosioca odluka i civilnog sektora.

Dominantan broj anketiranih lica (92,5%) je dalo odgovor da imaju prijatelje sa različitim religijskim uvjerenjima, kao i pripadnošću različitim nacijama ili etnicitetima.

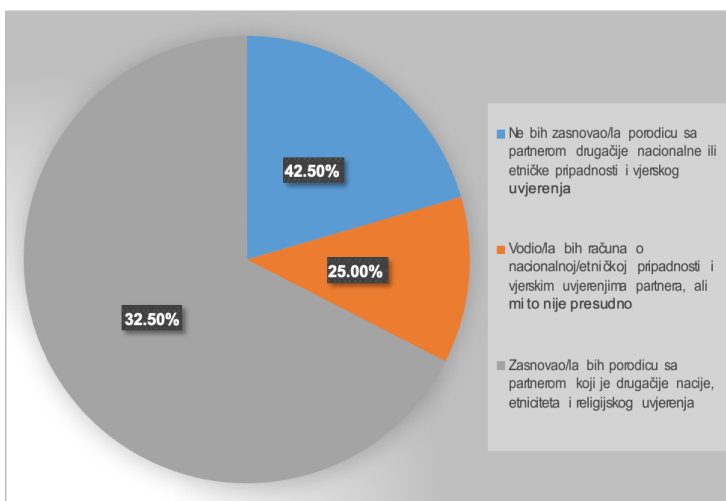
Ipak, procenat anketiranih lica koja ne sklapaju prijateljstva sa ljudima koji ne dijele ista religijska uvjerenja ili ne pripadaju istoj

naciji (5%), kao i lica koja imaju određenu rezervu (2,5%) sugerise da je u Crnoj Gori ipak zastupljen ekstreman koji budi sumnju na netoleranciju prema razlicitostima.

Ipak, ohrabruje cinjenica da ubjedljiva vecina anketiranih lica, cak i sa potencijalno rigidnijim politickim stavovima, ipak sklapa prijateljstva sa gradanima koji se drugačije izjasnjavaju po pitanju nacionalne, etnicke ili religijske pripadnosti.

Zasnivanje porodice

Tacka u kojoj su evidentirani recidivi nacionalne/etnicke ili religijske homogenosti je zasnivanje porodice sa partnerima koji nijesu iz iste skupine.

Svega 32,5% anketiranih lica je odgovorilo da bi zasnovalo porodicu sa pripadnicom ili pripadnikom drugačije nacionalne/etničke ili religijske pripadnosti.

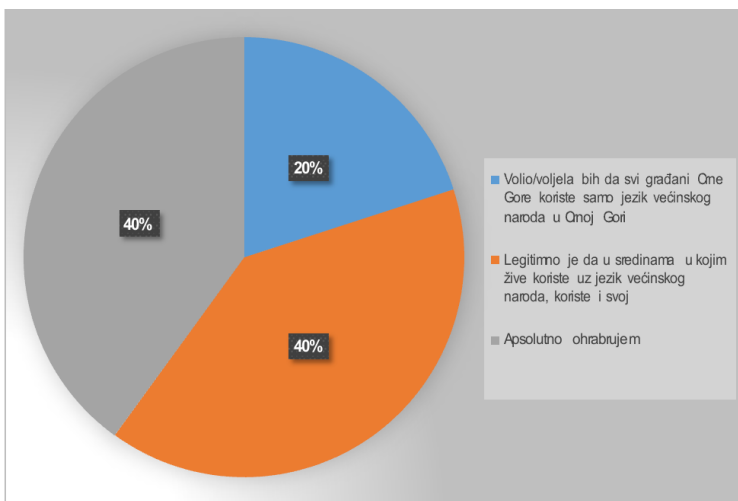
Četvrtina ispitanih lica smatra da je neophodno voditi računa o homogenosti po pitanju pripadnosti naciji, etnicitetu ili religijskim uvjerenjima prilikom odabira partnera sa kojim će se formirati porodica.

Zabrinjavajuće je visok pricenat anketiranih lica koja su kategorična da ne bi zasnovali porodicu sa nekim ko je drugačije nacionalne/etničke pripadnosti ili drugačijeg vjerskog uvjerenja.

Na bazi dosadašnjeg toka ispitivanja je moguće zaključiti da većina anketiranih lica nema problem da boravi u multinacionalnoj/multietničkoj i multireligijskoj sredini, ali da je ipak skroman procenat onih kojima pripadnost naciji, etnicitetu i religiji nije važan prilikom formiranja porodice. To ukazuje na nedovoljnu spremnost većine anketiranih lica na mješovite brakove i želju da se u porodici sačuva nasljeđe pripadnosti određenom religijskom ili nacionalnom uvjerenju.

Korišćenje jezika

Sudeći po rezultatima ankete na odabranom uzorku, građani Crne Gore su podijeljenih stavova po pitanju podrške korišćenja jezika pripadnika manjinskih naroda.

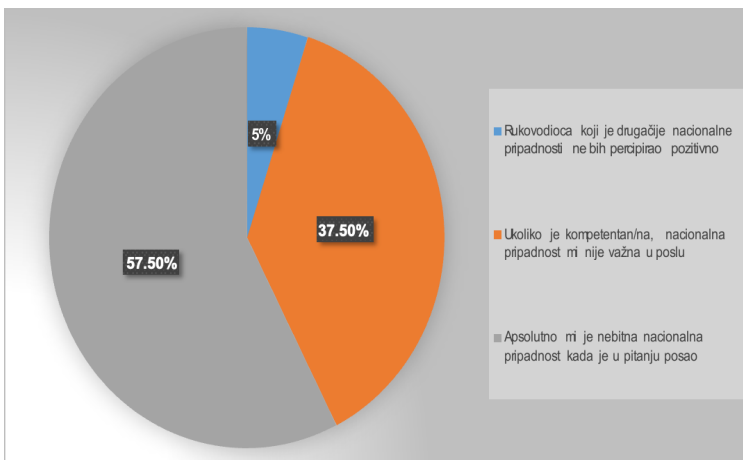

Oko 40% anketiranih lica bezuslovno ohrabruje korišćenje jezika manjinskih naroda i isto toliko legitimiše korišćenje drugih jezika, ali uz uslov da se jezik većinskog stanovništva barem u istoj mjeri koristi i jezik većinskog naroda. Poprilično je visok i udio anketiranih koji smatraju da bi u Crnoj Gori trebalo da se koristi samo jezik većinskog naroda (20%).

Iako u načelu legitimišu, primjetan je utisak da određeni dio anketiranih građana ima određenu dozu rezerve prema korišćenju jezika nacionalnih manjina. Na to ukazuje potreba da uprkos ustavnoj datosti o službenom jeziku u Crnoj Gori, dio anketiranih lica dodatno izdvoji potrebu korišćenja jezika većinskog stanovništva.

Posao

Blizu 60% anketiranih ocjenjuje da im nacionalna, etnička ili religijska pripadnost nije bitna kada su u pitanju pozicije svojih pretpostavljenih.

Kod 37,5% je zastupljen stav da im je meritum na prvom mjestu, odnosno da pretpostavljeni u poslu mora opravdati kompetencijama svoju poziciju dok je njegova nacionalna, etnička pripadnost ili religijsko uvjerenje periferno pitanje.

Kao i kod dosadašnjeg toka ankete, zastupljeno je 5% anketiranih koji imaju ekstremniji stav po ovom pitanju. Oni ne gledaju blagonaklono na pretpostavljene čije su identitetske karakteristike drugačije od njihovih.

Percepcija multikulturalnosti

Iako generalno činjenicu da je Crna Gora sastavljena od različitih naroda, etniciteta i religijskih uvjerenja većina anketiranih ocjenjuje pozitivno (53,85%), u anketi je zastupljeno i mišljenje koje multinacionalnost prihvata sa rezervom.

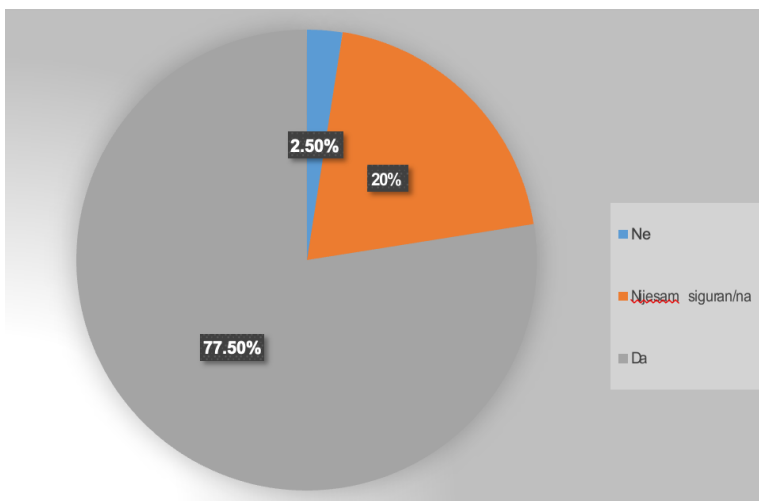
Nešto više od trećine anketiranih (35,9%) zauzima stav da je multinacionalnost prednost Crne Gore, ali da u određenim procesima može da predstavlja balast za društveni napredak. Pretpostavlja se da je uzrok ovom stavu jaka politička polarizacija koja je zastupljena u Crnoj Gori i koja vezuje pripadnike određenih naroda za političke subjekte koji ne saraduju jedni sa drugima.

Anketirana lica usljed ove okolnosti vide potencijalnu blokadu kao posljedicu izostanka dijaloga i konsenzusa oko pitanja za koja je neophodno šire saglasje na nivou dososioca odluka.

Kod 10,25% anketiranih je zauzet stav da bi se društveni procesi odvijali lakše da je Crna Gora nacionalna država i njeno građansko ustrojstvo percipiraju kao teret.

Politika

Evidentno je saglasje anketiranih po pitanju uticaja političkih elita na manipulisanje nacionalnim osjećanjima građana.

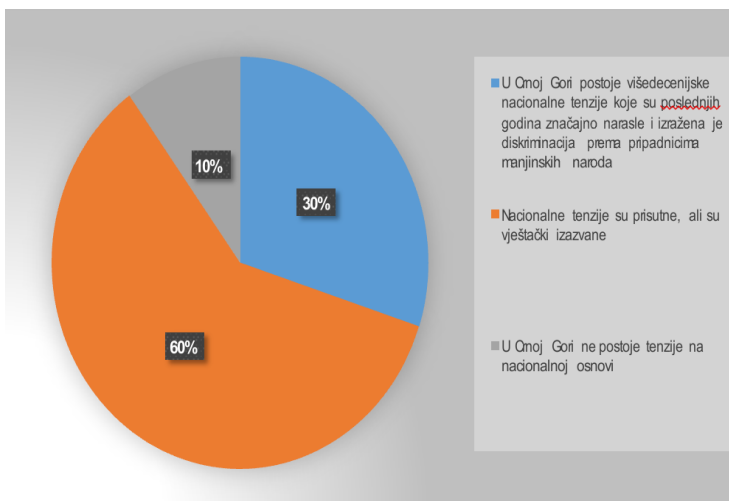
Čak 77,5% anketiranih lica smatra da političke elite u Crnoj Gori manipulišu nacionalnim osjećanjima građana zarad kreiranja ambijenta u kojem će ostvariti lične interese partija koje zastupaju.

Petina anketiranih lica je usljed nezainteresovanosti za dnevnu politiku izjavilo da nije sigurna po pitanju namjera političkih elita, dok je svega 2,5% anketiranih lica izjavilo da političke partije ne manipulišu nacionalnim osjećanjima građana.

Na bazi ovih odgovora je moguće zaključiti da većina građana svjesna činjenice da podjele po osnovu nacije, etniciteta i religije nijesu prirodno društveno stanje i da su generisane eksternim elementima.

Nacionalne tenzije

Većina anketiranih građana je saglasna da su u Crnoj Gori prisutne nacionalne tenzije.

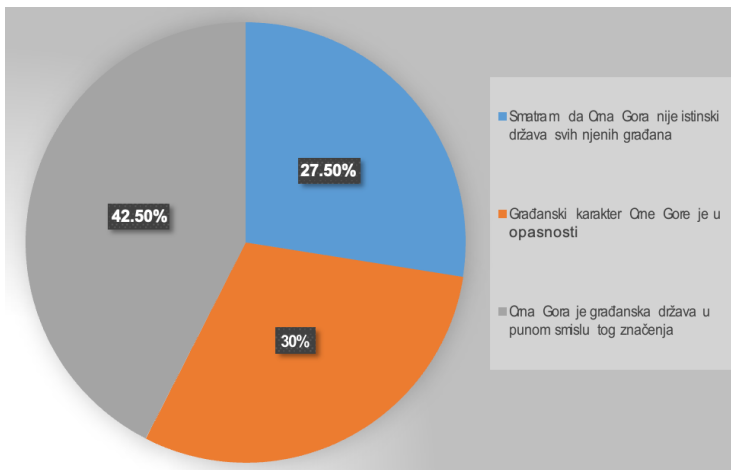
Čak 90% anketiranih smatra da u Crnoj Gori postoje tenzije na nacionalnoj osnovi, ali je interpretacija tenzija različita. Većina anketiranih, njih 60%, smatra da su nacionalne tenzije u Crnoj Gori vještački generisane i da ne reflektuju stvarni animozitet građana.

Skoro trećina anketiranih (30%) smatra da je u Crnoj Gori prisutan decenijski problem nacionalnih tenzija koje su posljednjih godina značajno narasle, a da je rezultat tih tenzija posebno izražen u dijelu građana koji pripadaju manjinskim narodima.

Svega 10% anketiranih lica smatra da u Crnoj Gori nijesu prisutne tenzije na nacionalnoj osnovi.

Građansko biće države

Primjetan je strah kod anketiranih građana za očuvanje građanskog bića države. Gotovo dvije trećine ispitanika vjeruje da je ugrožen građanski poredak ili da Crna Gora nije istinski država svih njenih građana.

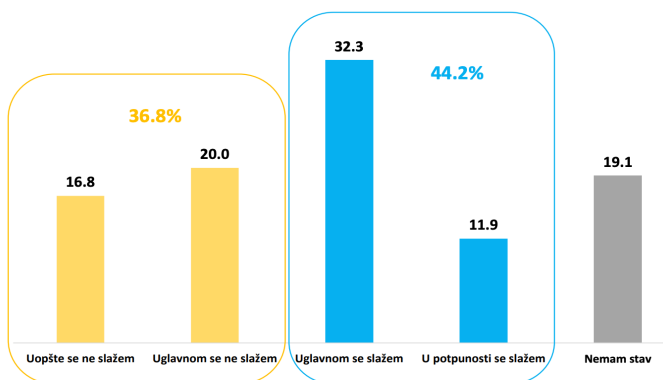
Procenat anketiranih lica koja smatraju da je Crna Gora istinski građanska država je ispod 50% anketiranih i iznosi 42,5%. Da je građanski karakter Crne Gore u opasnosti smatra 30% anketiranih građana.

Nije nezanemarljiv udio anketiranih lica koja smatraju da Crna Gora nije istinski država svih njenih građana, i taj procenat iznosi 27,5%.

Set narednih tema je obrađen istraživanjem „Učešće manjinskih naroda u procesu donošenja odluka na lokalnom i državnom nivou" Centra za razvoj nevladinih organizacija i agencije za ispitivanje javnog mnjenja DAMAR na uzorku od 1001 punoljetnog građanina iz 11 opština koji se izjašnjavaju kao Srbi, Bošnjaci, Muslimani, Albanci, Hrvati i Romi. Uzorkovanje je rađeno od 22.01. do 31.01.2021.

Institucije i potrebe manjinskih naroda

Na pitanje da li Institucije na državnom nivou uzimaju u obzir specifične potrebe manjinskih nacionalnih zajednica prilikom donošenja zakona, strategija i drugih dokumenata iz svoje nadležnosti, anketirani građani su pretežno saglasni da uvažavaju potrebe manjinskih zajednica.

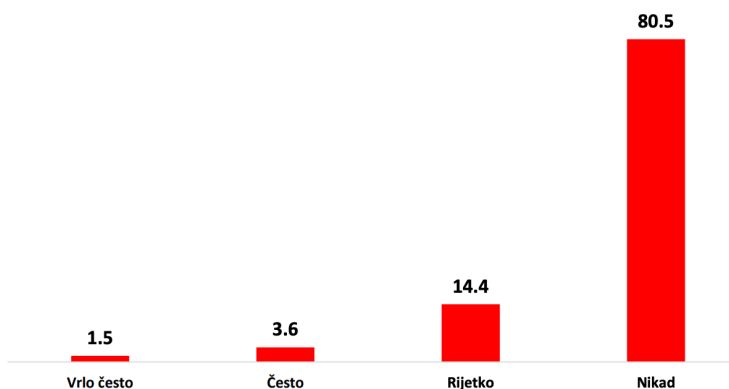

Izvor: <https://crnvo.me/istrazivanje-ucesce-manjinskih-naroda-u-procesima-donosjenja-odluka-na-lokalnom-i-drzavnom-nivou/>

U nešto većem procentu (44.2%) se ispitanici slažu, nego što se ne slažu (36.8%), sa tvrdnjom da institucije na državnom nivou uzimaju u obzir specifične potrebe manjinskih nacionalnih zajednica prilikom donošenja zakona, strategija i drugih dokumenata iz svoje nadležnosti. Skoro svaki peti ispitanik nema jasan stav o ovom pitanju.

Participacija u kreiranju politika

Istraživanje pokazuje neadekvatnu participaciju pripadnika manjinskih naroda na javnim konsultacijama koje organizuje Vlada

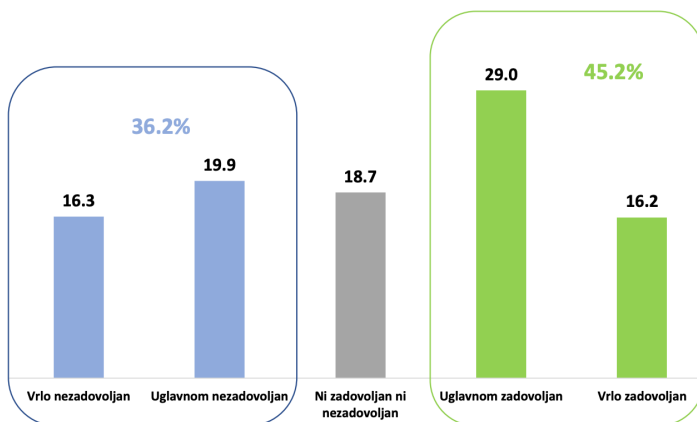

Izvor: <https://crnvo.me/istrazivanje-ucesce-manjinskih-naroda-u-procesima-donosjenja-odluka-na-lokalnom-i-drzavnom-nivou/>

Građani, pripadnici nacionalnih manjina, u procentu od 80.5% nikada ne učestvuju na javnim konsultacijama i raspravama koje organizuju ministarstva i drugi državni organi, za razliku kada te aktivnosti organizuje lokalna samouprava čiji je procenat neučestvovanja 71.5%.

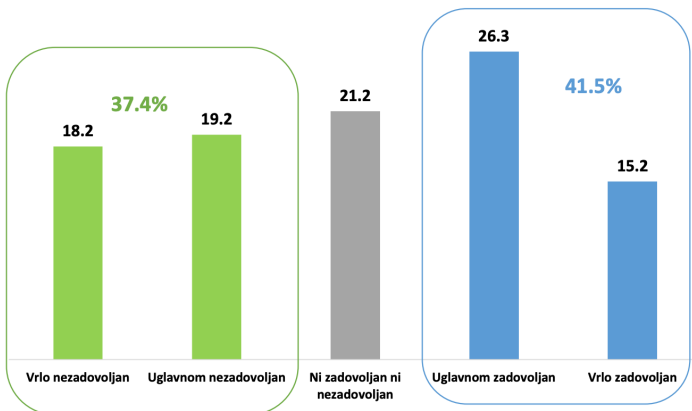
Donošenje odluka

Pripadnici nacionalnih manjina su više zadovoljni (45.2%), nego što su nezadovoljni (36.2%) zastupljenošću pripadnika nacionalne zajednice na mjestima donošenja odluka na lokalnom nivou. Skoro svaki peti ispitanik (18.7%) niti je zadovoljan niti nezadovoljan.

Izvor: <https://crnvo.me/istrazivanje-ucesce-manjinskih-naroda-u-procesima-donosjenja-odluka-na-lokalnom-i-drzavnom-nivou/>

Anketirani građani su dali sličan odgovor na pitane koliko su zadovoljni zastupljenošću pripadnika nacionalnih zajednica na mjestima donošenja odluka kada je u pitanju državni nivo.

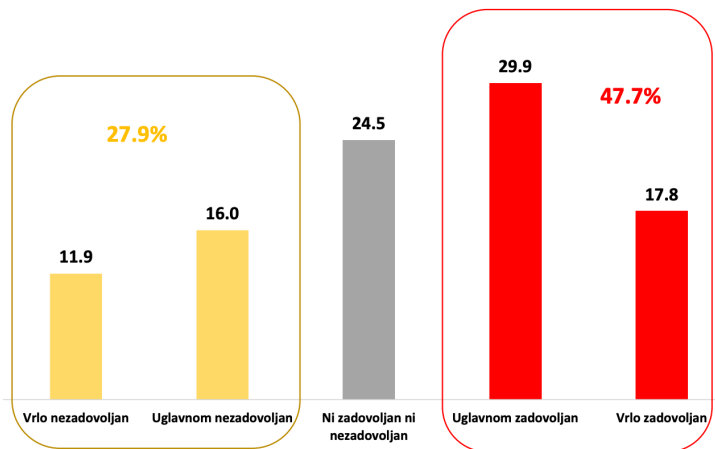

Izvor: <https://crnvo.me/istrazivanje-ucesce-manjinskih-naroda-u-procesima-donosjenja-odluka-na-lokalnom-i-drzavnom-nivou/>

Nešto je veći procenat (41.5%) anketiranih koji su zadovoljni, nego nezadovoljnih (37.4%) zastupljenošću pripadnika nacionalne zajednice na mjestima donošenja odluka na državnom nivou. Svaki peti ispitanik (21.2%) je neutralan po ovom pitanju.

Rad političkih partija

Anketirani građani su djelimično zadovoljni radom političkih partija koje predstavljaju njihovu nacionalnu zajednicu.

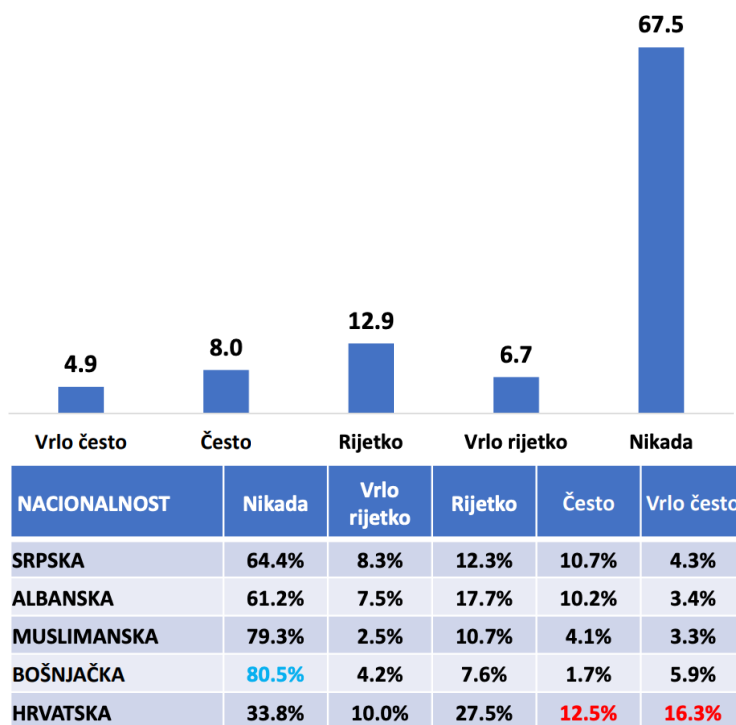

NACIONALNOST	Vrlo i Uglavnom nezadovoljan	Ni zadovoljan ni nezadovoljan	Uglavnom i Vrlo zadovoljan
SRPSKA	27.3%	21.7%	51.0%
ALBANSKA	6.8%	24.5%	68.7%
MUSLIMANSKA	37.2%	31.4%	31.4%
BOŠNJAČKA	41.5%	32.2%	26.3%
HRVATSKA	25.0%	25.0%	50.0%

Izvor: <https://crnvo.me/istrazivanje-ucesce-manjinskih-naroda-u-procesima-donosenja-odluka-na-lokalnom-i-drzavnom-nivou/>

Nešto manje od polovine ispitanika (47.7%) je zadovoljno radom političkih partija koje predstavljaju njihovu nacionalnu zajednicu, dok svaki četvrti ispitanik (24.5%) ima neutralan stav prema ovom pitanju. Najveći stepen zadovoljstva iskazuju pripadnici albanske manjine, a najmanji bošnjačke.

Građani, pripadnici nacionalnih manjina, u procentu od 67.5% izjavili su da ih partije koje predstavljaju njihovu nacionalnu zajednicu, nikada ne konsultuju pri izradi svojih programa, planova i strategija. Partije hrvatske nacionalne zajednice, u 28.8% slučajeva često ili vrlo često konsultuju pripadnike svog naroda pri izradi programa, dok pripadnike bošnjačke nacionalnosti partije u 80% slučajeva nikada ne konsultuju pri izradi svojih programa, planova i strategija.

Izvor: <https://crnvo.me/istrazivanje-ucesce-manjinskih-naroda-u-procesima-donosenja-odluka-na-lokalnom-i-drzavnom-nivou/>

Ombudsman

Najveći procenat ispitanika (88.8%) nije podnosio pritužbe instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (Ombudsmanu). Oko 28% ispitanika je u potpunosti ili djelimično zadovoljno radom Ombudsmana, dok svaki treći ispitanik nije upoznat sa radom ove institucije. Svaki peti ispitanik (19.4%) je nezadovoljan radom zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Zadovoljni radom ombudsmana:

NACIONALNOST	Ne	Da
SRPSKA	89.0%	11.0%
ALBANSKA	91.8%	8.2%
MUSLIMANSKA	91.7%	8.3%
BOŠNJAČKA	83.9%	16.1%
HRVATSKA	85.0%	15.0%
ROMSKA	88.6%	11.4%

Izvor: <https://crnvo.me/istrazivanje-ucesce-manjinskih-naroda-u-procesima-donosenja-odluka-na-lokalnom-i-drzavnom-nivou/>

Zaključak

Rezultati sprovedene anket u isto vrijeme ohrabruju i upozoravaju. Evidentno je da većina građana kada je u pitanju druženje, rad i ostali elementi suživota nemaju problem sa onima koji su drugačijih identitetskih uvjerenja (pripadnost naciji, etnicitetu ili religijsko uvjerenje). Čak je dominantan broj anketiranih lica odgovorio da ima prijatelje koji se po pitanju pripadnosti naciji/eticitetu ili religijskom uvjerenju razlikuju.

Moguće je zaključiti da većina građana vjeruje da je ambijent podjela uveden u svakodnevnicu zarad ostvarivanja određenih političkih interesa i da je takav ambijent toksičan i prijeteći po društveni sklad. Ipak, postavlja se pitanje koliko su zaista građani imuni na rezultate javnog diskursa koji stvara podlo tle za podjele shodno visokim procentima uvjerenja da multinacionalnost i multietničnost mogu predstavljati balast za pozitivne društvene procese, odnosno da bi se ti procesi odvijali lakše u nacionalnoj državi.

Stav da većina anketiranih ne bi zasnovala porodicu sa partnerom druge nacije, etniciteta i religije opominje da je uprkos spremnosti na suživot postavljena jasna barijera i granice. Potreban je poseban oprez prilikom interpretiranja ovog podatka jer je Crna Gora i dalje percipirana kao tradicionalno društvo, pa je ta karakteristika zajednička i za sve narode koji žive u Crnoj Gori.

Iza ovih stavova sa jedne strane može biti namjera da se kultura, tradicija i religija prenosi na dalja pokoljenja bez miješanja sa pripadnicama i pripadnicima drugih naroda, ali sa druge strane i nepovjerenje prema različitostima.

Ono što je definitivno neophodno je edukacija na polju tekovina građanske države i prednosti koje takvo uređenje donosu kada ono u punoj mjeri suštinski zaživi u društvu sastavljenom od različitih naroda.